

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАҢЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2020-12

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2020

Бош муҳаррир:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Таҳрир ҳайати:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Абдуллаев Баҳром Исмоилович, ф-м.ф.д.

Абдуллаев Равшан Бабажонови, тиб.ф.д., проф.

Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович, т.ф.д., проф.

Аимбетов Нагмет Каллиевич, и.ф.д., акад.

Бабаджанов Хушнот, ф.ф.н., проф.

Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.

Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.

Дўсчанов Бахтиёр, тиб.ф.д., проф.

Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.

Қодиров Шавкат Юлдашевич, қ/х.ф.н.

Ламерс Жон, қ/х.ф.д., проф.

Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.

Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.

Рахимов Рахим Атажанович, т.ф.д., проф.

Рўзибоев Рашид Юсупович, тиб.ф.д., проф.

Рўзимбоев Сапарбой, ф.ф.д., проф.

Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.

Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.

Салаев Санъатбек Комилович, и.ф.д., проф.

Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф.

Сотипов Гойипназар, қ/х.ф.д., проф.

Тожибаев Комилжон Шаробитдинович, б.ф.д., академик

Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.

Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.

Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф.

Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.

Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., доц.

Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.

Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.

Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№12(69), Хоразм Маъмун академияси, 2020 й. – 319 б. – Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими – Хоразм Маъмун академияси

© Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими, 2020

МУНДАРИЖА

БИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Jalilov J.J. Indicators and causes of helminthiasis in children of Surkhandarya region	6
Бақоев С.Б., Ёркулов Ж.М. Оёқоғитма кўли ва унга ёндош худудлар баҳорги орнитофаунасига доир маълумотлар	8
Бўриева Х.П., Мирзаева Г.С. Қашқадарё вилояти агробиоценозларида тарқалган кокцинеллид (Coleoptera, Coccinellidae) турлари ва биоэкологик хусусиятлари	14
Ғуломов Р.К. Фарғона водийсида тарқалган <i>Phlomis nuda</i> (Regel) Adyl., R. kam. et Machmedov (Lamiaceae, Phlomis) тур таҳлили	16
Жўраев М., Ғайбуллаев С., Очилов З. Ўзбекистон лалмикор минтақалари учун юмшоқ буғдойнинг янги навларини яратишда илмий тадқиқот натижалари	19
Комилова Б.О., Авезова С.М., Рахмонов Р.Р. Онтогенезда лактозанинг ўзлаштирилиши ва унга таъсир этувчи омиллар	21
Қушматов Б.С., Исаков К.Т. Лалмикор майдонларда тритикале тизмаларининг қимматли хўжалик белгилари	24
Қирйигитов Х.Б., Набиева Н.В., Тўрабоев А.Н. Педосфера хилма-хиллигининг шаклланишига ўсимликлар копламининг таъсири	26
Қирйигитов Х.Б., Тўрабоев А.Н. Педосфера хилма-хиллигини муҳофаза қилиш, унинг унумдорлигини ошириш ва оқилона фойдаланишнинг самарали тизими	28
Нарзуллаев С.Б., Мавлонов О. Ғарбий Зарафшон тоғ тизмаси кўп йиллик ўтлари нематодалари фаунистик комплексининг шаклланиши	31
Холдорев А.А., Маматқулов Т., Усаров З.И. Пивобоп Абу-Ғофур-20 арпа навининг навдорлигини яхшилаш ва бошланғич уруғчилигини ташкил этиш	35
Холмурадова Т.Н., Абдиназаров Х.Х., Абдуллаев И.И. Ўзбекистонга интродукция қилинган юксак сув ўсимликлари	37
Хотамов М.М., Курбанбаев И.Д., Ахмеджанов И.Г. Исследование реакции сверхчувствительности в тканях инфицированных возбудителем вертициллезного вилта проростков различных сортов хлопчатника	40
Худайбергенов Н.А., Тўхтаев Б.Ё., Абдурахимов У.К., Отаев О.Ю., Отабоева Д.И. Хоразм вилояти тупроқ-иклим шароитида доривор мойчечак ўсимлигини биоэкологик хусусиятлари	42
Юлдашева М.П., Бекчонова М.Ф. Хоразм вилояти Хива тумани ғўза ва беда агроценозида ҳамда сабзавот экинларида тарқалган мирид (<i>Miridae</i>) қандалаларининг турлар таркиби ва ўсимликлар билан озикланиши	46
Юлдашева М.П., Бекчонова М.Ф., Ғафурова О.М. Кўликуббон кўлининг экологик ҳолати ва альгофлорасининг таксономик таҳлили	47
ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ	
Jumaniyazova Sh.R. Xorazm viloyatida turizm salohiyatini rivojlantirishning tashkiliy mexanizmlarini takomillashtirish	49
Raximova G.M. MNXSga muvofiq asosiy vositalarni hisobga olish	51
Rustamova S.X. Korxonalarda boshqaruv qarorlarini optimallashtirishning xorij tajribasi	56
Sultonov B.B. Marketing auditi: mohiyati, tarkibiy qismlari va xususiyatlari	58
Абдураманов Х.Х. Ўзбекистон Республикасида шаклланган замонавий демографик вазият ва иқтисодий хавфсизликка таҳдидлар	62
Аминова М.С. Озиқ-овқат товарларини В2В бозорида сотиш тизимини ташкил этишнинг назарий асослари	68
Бегленов Н.Д. Теоретические аспекты регионального промышленного маркетинга в условиях развития ресурсодефицитного региона	72
Жуманиязов Ж. О некоторых аспектах развития въездного туризма в Узбекистане в пост пандемический период	74
Жўраева Н.Қ. Уй-жой коммунал хизматлари соҳасидаги трендлар ва соҳа фаолиятини бошқариш самарадорлиги истикболлари	77
Игамбердиева К.Э. Роль учёта и контроля строительных материалов в строительной организации железнодорожного транспорта треста «Мостострой»	83
Матякубов У.Р. Оролбўйи минтақасида туризмни стратегик ривожлантиришнинг ташкилий-иқтисодий жиҳатлари	85
Муминова Э.А. Корпоратив бошқарув асосидаги корхоналар фаолиятини бошқариш самарадорлигини баҳолаш	89
Таджиев Т.М. Минтақада саноат ишлаб чиқаришнинг баҳолаш омиллари	93
Халикова Л.Н. Амир Темурнинг иқтисодий қарашлари ва хизмат кўрсатиш борасидаги иқтисодий сиёсатининг асосий йўналишлари	97
Халматжанова Г.Дж. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришда қўшилган қиймат яратувчи занжирларни ривожлантириш масалалари	100
Хонкелдиева К. Тўқимачилик саноатида инновацион кластерларни бошқаришнинг асосий йўналишлари	104

ТАРИХ ФАНЛАРИ

Агаров G.N. History of the development of the textile industry and textile production	109
Айтмуратов Ж. Эл оғаси Қаллибек Камаловнинг қорақалпоғистон маданияти тараққиётига қўшган хиссаси	110
Жайнаров О.Х. Туркистонда совет тоталитар тузумининг мустаҳкамланишида инкилобий трибуналларнинг ўрни	115
Карлыбаев М.А. Каракалпакские представители тарикатов	118
Мансуров М.Ш. Туризм ривожда инсон психологиясининг ўрни ва аҳамияти	121
Мирзаев Б. Хоразмлик муҳаддис Абу Бакр Барқонийнинг ҳаёти ва илмий фаолияти	124
Раҳманова Ю.М. Хоразм аёлларининг бош кийими - лачак	126
Тошбоев Ф.Э. Чорвадор аҳолининг тақвимга оид билимлари ҳақида айрим мулоҳазалар	129
Тураева С.Р. Заҳириддин Муҳаммад Бобур қўшинининг тузилиши	132
Холбекова М.У. Имконияти чекланган шахсларнинг иқтисодий, ижтимоий ҳуқуқларини амалга ошириш ва ҳимоя қилиш ижтимоий ривожланишнинг муҳим омили сифатида	136
Холиқулова Ҳ.Ю. Ўзбекистонда ногиронлар спортини ривожлантириш масалалари	139
Хўжамуратов У. Ўзбекистонда аграр соҳада колхоз ва совхоз тизимининг инқирозга учраши	143
Ҳаётова Н.З. Бухоро шаҳрида ижтимоий инфраструктуранинг шаҳарсозлик тараққиётига таъсири	148
Хусаинбекова Г.М. 1925-1930-йилларда Хоразмда диний меросга бўлган муносабат	153
Якубов А.С. Синкретизм оседлой и кочевой жизни в Хорезме	156

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Artikova M.M. An effective solution to the problems of mental independence of students in a foreign language	159
Bozorova M.A. The role of interactive methods in the university	161
Idiyeva L.I. Peculiarities of the origin of proverbs and sayings and their primary sources	163
Jabborova N.Kh. Distance English language learning in water and agricultural universities	165
Kilicheva F.B. Rus tilini o'qitishda kommunikativ sifatlarini shakllantirish va ulardan foydalanish	166
Makhamadalieva N.B. Some features of linguistic tolerance in political speech	167
Mirkhanova M.S. Role of russian folk tales in the speech development of children	169
Nazarov P.Dj., Abduraxmanov S.M. Chet tillarni o'rganishda leksik derivatsiyalardan foydalanish	171
Nazarova Z.K. Teaching listening through reading	173
Polvanova M.F. "Integrated vocabulary" as a base for improving writing skills through applying phraseological units	175
Sagatova Sh.B. Language game as a linguistic and philosophical phenomenon in science	177
Qodirova G.M. Milliy uyg'onish davri adabiyotshunosligida poetik turkumlarning mavzu ko'lamini va badiiyati	179
Rasulova M.A. Competences in teaching foreign languages	182
Safarova Z.R. Development and formation of media-competence in teaching foreign languages	183
Saipova M.T. Fransuz tili darslarida didaktik o'yinlardan samarali foydalanish	186
Sariev A.B. Stages of work on a project in the learning process	187
Shadieva D.K. O'zbekistonning zamonaviy axborot vositalarida nutq standartlari va til meyorlari dinamikasi	189
Sharapova G.Sh. The analysis of the novel "Invisible man" by Ralph Ellison	191
Yakubova Sh.M. O'zbek va nemis tilidagi maqollarning qiyosiy tahlili	193
Yo'ldosheva M.B. Chet tilini o'qitishda neuro-lingvistik dasturlash: ko'zni skanerlash modelining ahamiyati	194
Абдуллаева М.Х. Ўзбек халқ топишмоқларининг рус халқ топишмоқлари билан лингвокультурологик алоқаси	196
Амонова З.Қ., Нафетдинова З.Ш. Насимий ва Навоий ижодида кўнгил талқини	198
Атажанов С. Эркин Самандар романларида маталларнинг ишлатилиш тамойиллари	201
Аҳмедова З.Ж. Шарқ адабиётида "Минг бир кеча" мотивлари	204
Джумаева Н. Инглиз ва ўзбек эртақларида вазифадош сеҳрли предметлар образи	206
Жалилова Л.Ж., Ражабов А.У. Тип среднего американца в американских сатирических новеллах Дж.Тербера	210
Ибодуллаева Г.Ж. Динамика речевых норм и особенности языка в современных текстах СМИ Узбекистана	212
Идиева Л.И. Семантические критерии в полисемии и омонимии	214
Икромова М.Б. Эффективность игр при изучении иностранного языка	216
Қодирова М.Т. Инглиз ва ўзбек тилларида мурожаат бирликларининг лисоний хусусиятлари	218
Қурбонова С.М. Лингвистик прагматиканинг долзарб масалалари	220
Мухаммедова Х. Элизабет Гаскелл ижодида ижтимоий психологик роман хусусиятлари	222
Ражабов А.У. Традиционные приемы классического детектива в романе Дэна Брауна «Ангелы и демоны»	223
Рўзимбоев С.Р., Рўзимбоев С.С., Атаханова В.Р. Омон Матжоннинг лисоний маҳорати	225
Сададинов Б.С. Ошиқ Эркин шеърлятида жуфт, такрорий ва қўшма сўзларнинг услубий хусусиятлари	230
Салишева З. Ўзбек тили машғулотларида интерфаол методлар таълим самарадорлигини оширувчи омил сифатида	233

Сапарбаева Г.М. Индивидуал, ижтимоий гуруҳ ва халқ лексиконининг лингвистик хусусиятлари	236
Саримсоков Х.А. Инглиз тилида ўрта асрларда киролик оиласига мансуб айрим спорт турлари терминларининг пайдо бўлиши	239
Тураева Г.Х. Стратегии подходов	241
Тўраева У.Э. Абдулла Орипов интеллектини ифодалашда «Ўзбек тилининг изоҳли луғати»да қайд этилмаган сўзлар таснифи	242
Хасанова З.Б. Речевое развитие учащихся в школах с узбекским языком обучения	244
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК ФАНЛАРИ	
Ochilov A.I., Eshkurbonova F.B., Xolmurodova S.A., Toirova G.X., Eshkurbonova M.B. Kuzgi bug'doyni sug'orishda polimer- polimer komplekslarini qo'llash	249
Абдурахмонов С.О., Абдуллаев И.И., Абдурахмонов С.Ж. Маъданли ўғитлар меъёрлари ва суғориш тартибларини кузги жавдарнинг махсулдорлигига таъсири	251
Бағбеков Х.К., Рузметов М.И. Ўзбекистон Республикаси яйловлари ҳолати, уларни яхшилашга қаратилган айрим таклиф ва тавсиялар	255
Джонибекова Н.Э., Файзиёв Ж.Н. Хоразм худудида кўплаб экиладиган маҳаллий узум навларининг қимматли хусусиятлари	259
Ибрагимов Б. Турли экиш муддатларига боғлиқ ҳолда чилпишнинг ғўза ҳосилдорлигига таъсири	262
Исаев С.Х., Аширов Ю.Р., Турдалиева Ш.Т. Оч тусли бўз тупроқлар шароитида ғўзани суғоришнинг пахта ҳосилдорлигига таъсири	264
Исламов С.Я., Сафаров А.А., Ташматова З.Р. Республикамининг турли минтақаларида етиштирилган узумнинг кишимишбоп навларини сақлаш жараёнидаги кимёвий таркиби ва уларни аниқлаш усуллари	267
Кушматов Б.С., Исаков К.Т. Лалмикор майдонларда тритикале тизмаларининг қимматли хўжалик белгилари	269
Назаров Х.К. Маккажўхорининг Эсдалик-80 нави уруғлик сифатига туп қалинлиги ва азотли ўғит меъёрларининг таъсири	271
Ражабов З.П., Азимов А.А., Абдурахимов У.К. Қимматли хўжалик белгилари талабларига мувофиқ мосланувчан янги ғўза навларини яратиш	274
Рузметов М.И. Самарқанд вилояти яйлов тупроқларининг морфогенетик хусусиятлари	276
Туреев А.А. Динамика изменения качественных показателей зерна озимой пшеницы при эффективном использовании фар в интенсивной технологии в условиях засоленных почв Республики Каракалпакстан	279
Хаитбаева Ж.У. Кузги бугдойнинг ҳосил структураси ва дон сифатига минерал ўғит меъёрларининг таъсири	282
Хакбердиев О.Э., Асрақулова Д.И. Применение интерполиэлектродных комплексов в лабораторных условиях как структураобразователь почвы	284
Чембарисов Э.И., Рахимова М.Н., Долидудко А.И., Махмудова Д.И. Айдар-Арнасой кўллар тизимида каттарок эътибор	286
Назарбаев Х.Қ., Тошпулатова Г.К., Холиқова К., Бобоев С.Ғ. Ғўзанинг янги турлараро дурагайлари яратиш ва уларда айрим морфо-хўжалик белгиларнинг ирсийланиши	289
ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
Qurbonov SH.Q., Sulstonova D.F. Maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilarning ovqatlanishining o'ziga xos xususiyatlari	293
Mirzaliyev B.B., Abduraximov D.A. O'qituvchi faoliyatida pedagogik qobiliyat kommunikativ malakalar, ta'sir etish va pedagogik qobiliyatni shakllantirish yo'llari	295
Shaxodjaev M.A., Xamdammov N.N. Mutaxassislik fanlardan amaliy mashg'ulotlarini olib borishda zamonaviy didaktik vositalardan foydalanish	297
Ахмедов Ш.С. Педагогик қобилият, қобилиятнинг педагогик –психологик таснифи	298
Иброхимов Ж.М. Педагогик технологияларни тушуниш ва уни самарали кўллаш жиҳатлари хусусида	300
Мукумова Н.Н. Высшее образование в Узбекистане: состояние и проблемы	301
Рахимбаева М.Д., Артикбаева Г.К. Электрон таълим ресурсларини шакллантиришда замонавий медиа марказини ўрни	304
Шаходжаев М.А., Позиллов Ш.Р. Профессионал таълим тизимида замонавий мутахассислар таёрлашнинг омиллари	306
Элмуратова Л.Н. Особенности развития дистанционного обучения	308
ТЕХНИКА ФАНЛАРИ	
Исмаилов С.Ш., Каримов М.М., Каримова З.М. Суспензионная полимеризация винилиденфториды	310
Аширова О.А. Анализ существующих теорий и методик расчета систем подачи и распределения воды питьевого водоснабжения	312
Неъматова С.Ў., Тешаева М.Ш., Исмаилов С.Ш. Полиэтилен чиқиндилари асосида қийин эрувчан композицияларни олиш	314
С.Ш. Исмаилов, Д.Қ. Ғуломова Пахта мойини тозалашнинг янгича усуллари	317

13. Олломов С. Юксалиш йўлида. // Ўзбекистон колхоз ва совхозлар тарихи очерклари. XI китоб. Бош муҳаррир: Х.Т.Турсунов. –Тошкент: “Ўзбекистон”, 1982. – Б. 5.
14. Жумаев М. Довон ошаятган хўжалик // Ўзбекистон колхоз ва совхозлари тарихи. XI китоб. – Б. 394.
15. Ўзбекистоннинг янги тарихи. 2 китоб. Ўзбекистон совет мустамлакачилиги даврида. Илмий муҳаррир: М.Жўраев. Тошкент: “Шарк”, 2000. –Б.640.
16. Правда Востока (Тошкент), 23 апреля 1988 г.
17. Совет Ўзбекистони (Тошкент), 1987 йил 12 июн.
18. Ражабова Р.Ё. ва бош. Ўзбекистон тарихи (1917-1993 й.) Илмий муҳаррир: А.Аскарров. –Тошкент: “Ўқитувчи”, 1994. – Б. 336-337.
19. Ўзбекистон тарихи (1917-1991 йиллар). Иккита китоб. иккинчи китоб. 1939-1991 йиллар. Масъул муҳаррирлар: Р.Абдуллаев, М.Раҳимов, Қ.Ражабов. –Тошкент: “O`zbekiston”, 2019. –Б.431.
20. Народное хозяйство Узбекской ССР в 1985 г. Статический ежегодник. Ташкент: «Узбекистан», 1986. –С.185
21. Ўзбекистон Миллий архиви. М-110-фонд, 1 рўйхат, 13-иш, 238-варақлар.

УЎК 711.1:364.48[(575.146-25)[1991-2020]

БУХОРО ШАҲРИДА ИЖТИМОЙ ИНФРАСТРУКТУРАНИНГ ШАҲАРСОЗЛИК ТАРАҚҚИЁТИГА ТАЪСИРИ

Н.З. Ҳаётова, ўқитувчи, Бухоро Давлат университети, Бухоро

Аннотация. Ушбу мақолада сўнги йилларда Бухоро шаҳрида ижтимоий инфраструктуранинг муҳим тармоғи бўлмиш таълим соҳасидаги ислохотлар, ўзгариш ва янгиликлар баён қилинган. Шу қатори тизимдаги қурилиш ва бунёдкорлик ишлари, соҳанинг ривожланиши ва муаммолари таҳлил қилинган. Шу билан бирга узлуксиз таълимнинг бошланғич босқичи ҳисобланган Мактабгача таълим тизимидаги ислохотлар ва бунёдкорлик ишлари ҳақида маълумотлар берилган.

Калит сўзлар: шаҳарсозлик, ижтимоий инфраструктура, ислохот, касб-ҳунар мактаблари, сиртқи таълим, инвестиция, мурувват уйлари, техникум.

Аннотация. В этой статье описываются реформы, изменения и инновации в сфере образования, которая является важной сетью социальной инфраструктуры в Бухаре за последние годы. И также анализируются строительные работы в системе, развитие и проблемы отрасли. В то же время была предоставлена информация о реформах и строительные работы в системе дошкольного образования, которая является начальным этапом непрерывного образования.

Ключевые слова: градостроительства, социальная инфраструктура, реформа, профессионально-технические школы, заочное обучение, инвестиция, дома милосердия, техникум.

Abstract. This article describes the reforms, changes and innovations in the field of education, which in recent years has become an important sector of social infrastructure in Bukhara. In addition, the construction and creative work in the system, the development and problems of the industry are analyzed. It also provides information on reforms and creative work in the preschool education system, which is the initial stage of continuing education.

Key words: urban planning, social infrastructure, medical institutions, vocational schools, part-time education, investment, houses of mercy, technical College.

Бухоро шаҳарсозлик маданияти тараққиётига ижтимоий инфратузилма яъни таълим, соғлиқни сақлаш, хизмат кўрсатиш каби соғлом турмуш тарзини таъминлашга хизмат қилувчи объектлар муҳим ўрин эгаллайди. Ўтган давр мобайнида Бухоро шаҳрида амалга оширилаётган чуқур ижтимоий-иқтисодий ислохотлар натижасида бу соҳаларда жуда катта ўзгаришлар ва янгиланишлар содир бўлди.

Истиқлол йилларида таълим тизимида амалга оширилган ислохот жараёнларида республиканинг бошқа шаҳарлари каби Бухорода ҳам янги ўқув бинолари, тиббиёт масканлари, маданият ва спорт муассасалари барпо этилди.

Ўтган йилларда таълим тизимини ислох қилиш жараёнида республикада мустаҳкам ҳуқуқий ташкилий, моддий-техник база яратилди. Бу юқори салоҳиятли баркамол ёш авлодни ўқитиш ва тарбиялашда кўмаклашди. Олиб борилган босқичма-босқич ислохотлар доирасида ўтган давр мобайнида Бухоро шаҳрида ҳам фаолият юритаётган таълим муассасалар сони кўпайди. Жумладан, шаҳарда 1997 йилда 21 та ўрта махсус касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейлар, 44 та умумтаълим мактаблар, 77 та мактабгача таълим муассасалари фаолият юритар эди [1;88]. 1997-2016 йиллар давомида умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини ривожлантириш борасида олиб борилган ислохотлар, 12 йиллик мажбурий- ихтиёрий таълимга ўтиш натижаларини таҳлил қилиш, етишиб чиққан кадрлар сифати етарли даражада эмаслиги, тайёрланаётган кадрларнинг меҳнат бозорида муносиб ўрин тополмай қолганликлари ва шу каби муаммолар, ҳозирги ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизими бугунги кун талабларига жавоб бермаслигини ва таълим тизимида ислохотлар ва янгиликлар ўтказиш кераклигини кўрсатди. Ушбу соҳадаги мавжуд муаммоларни тизимли равишда ҳал қилиш, касб-ҳунар таълими тизимини тубдан такомиллаштириш ва ривожлантириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 25 январда “Умумий ўрта, ўрта махсус ва касб-ҳунар таълими тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони қабул қилинди [2;2]. Сўнги икки йилликда узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштиришга, сифатли

таълим хизматларидан фойдаланишни оширишга алоҳида эътибор берилиб, олиб борилган ислохотлар таълим тизимида жуда катта туб бурилиш бўлди. Жумладан, таълим жараёнини узлуксизлигини таъминлаш борасида 11 йиллик таълимни қайта тиклаш, унинг қошида ўқув касб курсларини ташкил қилиниши, шу қатори 2019 йил 6 сентябрда Президентнинг “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора тadbирлар тўғрисида” фармони [3]. бу соҳада жуда катта ўзгаришларга олиб келди.

2019 йилнинг бошида келиб, Бухоро вилоятида 87 та ўрта –маҳсус касб-хунар таълими муассасалари фаолият юритиб, улардан академик лицейлар сони 6 тани ва касб-хунар коллежлари сони 81 тани ташкил қилган. Шаҳарда 17 та касб-хунар коллежи, 3та лицей фаолият юритиб келаётган эди. 2017 йилдан буён мактаблар 11 йиллик тизимга ўтишлари муносабати билан сўнгги 2 йил давомида вилоятдаги бирорта коллежда қабул жараёни амалга оширилмади. 2020-2021 ўқув йилидан бошлаб Таълимнинг халқаро стандарт таснифлагичи даражалари билан уйғунлашган янги бошланғич, ўрта ва ўрта маҳсус профессионал таълим тизими ҳамда табақалаштирилган таълим муассасалари тармоғи ташкил этилади[4;2]. Коллежда кадрлар тайёрлаш халқаро таснифлагичнинг камида 3-даражасига мос таълим дастурларини тамомлаган, камида умумий ўрта маълумотга эга бўлган шахслар ҳисобидан ҳаёт давомида таълим олиш принципи асосида кадрлар ва мутахассисликларнинг мураккаблигидан келиб чиққан ҳолда 2 йилгача муддатда кундузги, кечки ва сиртки таълим шаклларида давлат буюртмаси ҳамда тўлов-контракт асосида кадрлар тайёрлаш асосий мақсад сифатида белгиланди. Шу мақсад асосида Касб-хунар таълими муассасаларини мақбуллаштириш ҳамда касб-хунар таълими муассасаларининг янги тармоғини шакллантириш бўйича тайёрланган Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Касб-хунар таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони лойиҳасига мувофиқ Бухоро вилоятидаги 81 та касб-хунар коллежларининг 65 таси оптималлаштирилди. Унга кўра 20 та касб-хунар коллежи негизида “касб-хунар мактаблари”, 8 та касб-хунар коллежи негизида “коллежлар”, 8 та касб-хунар коллежи негизида “техникумлар” ташкил этилди. 2 та касб-хунар коллежи биноси Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги, 7 та касб-хунар коллежи биноси вилоятдаги олий таълим муассасалари ихтиёрига, 20 та касб-хунар коллежи бинолари эса вилоятда ўрта таълим муассасалари сифатида фойдаланишга берилди.

Тизимдаги қолган 16 та муассасаси биноларининг 8 таси Мактабгача таълим вазирлиги, 2 таси Маданият вазирлиги, 1 таси Жисмоний тарбия ва спорт вазирлиги, 1 таси Халқаро математика мактаби, 1 таси “Korea medical Foundation Sangwon Hospital Himchan” клиникаси, 1 таси Мир Араб олий таълим муассасаси, 1 таси Бухоро Давлат Университети балансига ўтказилди [4;2]. Натижада ҳозирги кунда Бухоро вилоятида 8 та коллеж, 8 та техникум ва 21 та касб-хунар мактабларига 2020-2021 ўқув йили учун қабул жараёнларига тайёргарлик ишлари бошланган. Бухоро шаҳрининг ўзида Бухоро енгил саноат ва педагогика касб-хунар коллежи – Бухоро шаҳар касб-хунар мактабига айлантирилди, Бухоро нефт ва газ саноати касб-хунар коллежи ва Бухоро архитектура ва қурилиш коллежи- Бухоро ирригация-мелиорация ва архитектура касб-хунар коллежи сифатида фаолиятини давом эттирадиган бўлди, Бухоро туризм коллежи, Бухоро автомобиль ва йўллар касб-хунар коллежи, Бухоро солиқ коллежи, Бухоро тиббиёт коллежи, Бухоро вилояти юридик коллежи техникум сифатида фаолият юритиши ташкил қилинди [5;91]. Ҳозирги кунда Бухоро шаҳрида 2 та касб-хунар коллежи, 1 та касб-хунар мактаби, 5 та техникум сифатида 2020-2021- ўқув йилида ўз фаолиётларини бошлаш учун тайёргарлик ишларини олиб бормоқдалар.

Мамлакатимизда таълимнинг янги сифат босқичига чиқишига, касб-хунар коллежларида тайёрланадиган кадрларнинг меҳнат бозорига рақобатбардошлигини таъминлаш тизимидаги ўзгаришлар, шубҳасиз, келажакда мамлакатни юксак малакали билимдон мутахассислар билан таъминлаш имконини беради.

Республикаимиз Олий таълим соҳасида ҳам истиқлол йилларида бир қанча ўзгаришлар амалга оширилди. Олий таълим ўқув муассасаларини қуриш, реконструкция қилиш ва капитал таъмирлаш борасидаги ишлар ҳозирги кунга қадар изчил давом эттирилмоқда. Бу мақсадларда катта миқдорда маблағ ажратилиб, шу қатори хорижий мамлакатлар билан илмий-техникавий таълим соҳасида ҳамкорлик тобора чуқурлашиб бормоқда. Бухоро шаҳрида ҳозирги кунга қадар 4 та олий таълим муассасаси фаолият юритмоқда. Булар Бухоро Давлат университети, Бухоро муҳандислик технология институти, Бухоро давлат тиббиёт институти, Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти Бухоро филиалидир. 2011-2016 йилларда олий таълим муассасаларининг моддий-техник базасини модернизация қилиш дастури доирасида 19 та олий таълим муассасасида қурилиш, реконструкция қилиш, капитал таъмирлаш ва жиҳозлаш бўйича қиймати 230 миллиард сўмлик ишлар бажарилди [5;91]. Шулар қатори Бухоро муҳандислик –технология институтида янги ўқув бинолари барпо этилди ва 2014 йилда биргина Бухоро давлат университетининг бош биносини капитал таъмирлаш, моддий техник базаси янгиланиш учун 11 миллиард сўмдан ортиқ маблағ сарфланди [5;91].

2019-2020 ўқув йилига олий таълим муассасаларини тайёрлаш мақсадида жами 17,622 млрд. сўмдан ортиқ маблағлар ажратилди [6]. Ушбу маблағлар, мисол тариқасида Бухоро Давлат университети ўзида 120 та ўқув аудиторияларини видеокузатув воситалари ва телевизорлар билан

жиҳозлашда, талабалар турар жойини таъмирлаш, қозонхоналарни алмаштириш, иситиш тизимларини реконструкция қилиш, ҳожатхона ва ювиниш хоналарини жиҳозларини янгилашда ишлатилди. Бухоро давлат тиббиёт институтини 2019-2020 ўқув йилига тайёрлаш мақсадида эса жами 6,405 млрд. сўмдан ортиқ маблағлар ажратилган бўлиб, муассасанинг 12 та объектларида, (1 та талабалар турар жойи, 5 та ўқув ва лаборатория бинолари, 6 та ер майдонларда) янги ўқув йилига тайёрлаш ишлари олиб борилган бўлиб, бугунги кунга қадар ажратилган маблағларнинг 3,2 млрд. сўми (50%) ўзлаштирилди [6]. Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти Бухоро филиалини 2019-2020 ўқув йилига тайёрлаш мақсадида жами 1,5 млрд. сўмдан ортиқ маблағлар ажратилган бўлиб, 12 та объектларини (3 та талабалар турар жойлари, 1 та ахборот-ресурс марказлари, 2 та компьютер хоналари, 1 та ўқув ва лаборатория бинолари, 5 та ер майдонлари) янги ўқув йилига тайёрлаш ишлари олиб борилди. Бугунги кунга қадар ажратилган маблағларнинг 1,1 млрд. сўми (71,5%) ўзлаштирилди. Шуни айтиш жоизки ҳозирги кунда олий таълим тизимида жуда катта эътибор қаратилаётган ва амалий ишлар олиб борилаётган бўлсада тизимда ечимини кутаётган муаммолар мавжуд. Жумладан, Бухоро Давлат Университетида ўқув лабораториялар замонавий жиҳозлар билан таъминланмаганлиги, қабул квоталари ошиши муносабати билан Бухоро иқтисодиёт ва банк коллежи ҳамда Бухоро туризм коллежи университет тасарруфига ўтганлиги билан хоналар таъмир талаблиги, керакли жиҳозлар билан таъминланмаганлиги, АРМда адабиётларнинг етишмаслиги, электрон адабиётларнинг камлиги муаммолигича қолмоқда. Шу қатори Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сонли қарорига асосан университет моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, илмий-тадқиқот лабораторияларини жиҳозлаш ва асбоб-ускуналари олиш белгиланган бўлсада, бироқ 4 та Олий таълим муассасасида ҳам ўтган давр мобайнида ҳеч қандай ишлар амалга оширилмаган. Худди шу камчиликларни Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институтининг Бухоро филиалида ҳам кўришимиз мумкин. Ўқув лаборатория хоналари замонавий жиҳозлар билан таъминланмаганлиги, талабалар учун спорт комплекси ва спорт майдончасини қуриш ишларини якунлаш мақсадида маблағнинг етишмаслиги, Президентнинг 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорига асосан филиал моддий-техника базасини мустаҳкамлаш мақсадида 6,168 млрд сўмлик 11 та лаборатория жиҳозлари, 600 млн. сўмлик қишлоқ хўжалиги ва мелиоратив техникани олиш белгиланган бўлсада ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 8 майдаги “Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институтида олий маълумотли кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3702-сонли қарорига асосан 19 та фан бўйича ўқув лабораториялари билан таъминлаш режалаштирилган бўлсада ўтган давр мобайнида бу борада ҳеч қандай ишлар амалга оширилмаган. Бухоро муҳандислик-технология институтида ҳам ўқув лабораторияларини замонавий жиҳозлар билан таъминлашда муаммолар, институт ҳудудида 1 000 ўринли талабалар турар жойи ва 500 ўринли ошхонага эҳтиёж борлиги ва буларни амалга оширишда маблағлар етишмаётганлиги муаммо сифатида қолмоқда. Бухоро давлат тиббиёт институтида ҳам ҳозирги кунда қўшимча контрактлар асосида катта қўламда қурилиш олиб борилаётган бўлсада, Бухоро вилояти экологик шароитидан келиб чиқиб, юқумли ва юқумли бўлмаган, онкологик касалликлар ва уларнинг асоратларини эрта аниқлаб, уни олдини олиш, профилактик чора-тадбирларини минтақамизда амалга ошириш мақсадида институтда ўқув-илмий лабораторияларини қуриш ва жиҳозлаш учун маблағлар етишмаслиги ва Бухоро давлат институти учун “Симуляцион маркази” учун замонавий талабалар асосида янги бино қурилган бўлсада, марказни жиҳозлаш учун 5,0 млн. АҚШ доллари миқдоридagi маблағ етишмаслиги муаммо сифатида қолмоқда. Албатта, Давлатимиз томонидан олиб борилаётган олий таълим соҳасидаги ислохотлар, Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясининг қабул қилиниши юқорида кўрсатилган муаммоларни ҳал қилинишига умид бағишлайди.

Шу билан бирга 2017 йилда ўз фаолиятини бошлаган Мир Араб олий таълим мадрасасида ҳам дарс жараёнлари олиб борилмоқда. Ҳозирги кунда мадрасада 94 нафар талаба таҳсил олиб келмоқда. Уларда 34 нафари 1 курс талабаси, қолган 60 нафар талаба эса 2 –курсда шартнома асосида таълим олиб келмоқда [7].

Давлатимиз раҳбари президентлик фаолиятининг дастлабки кунларидан юртимизда инновацион ва креатив фикрлайдиган замонавий кадрлар тайёрлаш ва шу мақсадда таълим тизимини такомиллаштириш масалаларига алоҳида эътибор қаратиб келмоқда. Жаҳондаги ривожланган давлатлар тарихига назар ташлайдиган бўлсак, уларда жамият ҳаётини ўзгартиришга қаратилган ислохотлар аввало таълим тизимидан, боғча, мактаб, тарбия масаласидан бошланганини кўрамиз. Шу тариқа давлатимизда ҳам мураккаб ўтиш йилларида мактаблардаги маънавий-маърифий муҳит, ўқитувчи касбининг обрўи, нуфузи пасайиб кетгани, АКТлар билан синф хоналарнинг тўлиқ жиҳозланмагани, инновацион таълим технологияларини жорий этишга етарли эътибор берилмагани соҳада бир қатор жиддий муаммоларни келтириб чиқарди.

Кейинги йилларда ушбу муаммоларни самарали ҳал этиш, кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш бўйича мамлакатимизда улкан ишлар амалга оширилмоқда. 2018-2019 йиллар давомида халқ таълими тизимида ҳам жуда катта ўзгаришлар амалга оширилди. Ушбу соҳага оид

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2 та Фармони ва 10 та қарори, Вазирлар Маҳкамасининг эса 11 та қарори қабул қилинди [3].

Ота-оналар, жамоатчиликнинг истақлари инобатга олиниб, юртимизда 11 йиллик мактаб таълим тизими тикланди. Бухоро шаҳар халқ таълими бўлими тизимида 48 та муассаса бўлиб, шундан 42 та умумтаълим мактаби, 1 та “Баркамол авлод” болалар маркази ва жисмоний ёки руҳий ривожланишида нуқсонли бўлган болалар учун умумтаълим муассалари фаолият юритиб келмоқда [7]. 2018 йилдан бошлаб Бухоро шаҳрида хусусий мулкчилик шаклидаги 2 та умумтаълим муассасаси ўз фаолиятини бошлади. Янги ва замонавий таълим даргоҳлари ташкил этилгани, таълим-тарбия олиш борасида янги имкониятлар очиб берди. Шунингдек, Бухоро шаҳар умумтаълим мактабларида 45697 нафар ўқувчиларга 3227 нафар педагог ходимлар томонидан таълим-тарбия бериб келинмоқда [7].

Сўнгги икки йил давомида халқ таълимини ислоҳ қилиш бўйича қабул қилинган муҳим ҳужжатлар, таълим тизими учун тарихий йил бўлди, десак муболаға бўлмайди. Жумладан, мазкур ҳужжатлар асосида ўқитувчиларнинг ойлик маошлари 70 фоизга оширилди, Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси қабул қилинди. Халқ таълими ходимларини узоқ йиллар қийнаб келаётган масала-уларни лавозим хизматларига кирмайдиган ишлар, мажбурий меҳнатга жалб этишга чек қўйилди, 10-11 синфлар қайта тикланиши натижасида ўқувчилар давомати 98 фоизга кўтарилди эришилди, шунингдек, 2018-2019 ўқув йилида шаҳардаги умумий ўрта таълим муассасалари иқтидорли битирувчиларининг 297 нафари, шундан 33 нафарига олтин ва 7 нафарига кумуш медаллар берилди, педагог ходимларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш, уларнинг яшаш шароитларини яхшилаш бўйича 2018-2019 йилларда намунавий лойиҳалар асосида қурилган арзон уй-жойларнинг 29 таси педагог ходимларга имтиёзли равишда берилди [6].

Умумий ўрта таълим мактабларида тўғарақлар фаолияти қайта тикланди. Таълим сифати ва самарадорлигини оширишда яратилган қулай шарт-шароитлар ҳам муҳим аҳамият касб этади. Айни шу мақсадни кўзлаган ҳолда умумтаълим мактаблари биноларининг ҳолати ялпи хатловдан ўтказилиб, уларни таъмирлаш бўйича 2018-2019 йилларда жами 16 та (25,7%) умумтаълим мактабларида қурилиш-таъмирлаш ишлари амалга оширилди. Шундан “Обод маҳалла” дастурлари доирасида 3 та таълим объектларида, яъни 7, 29, 16-мактабларда таъмирлаш иши олиб борилиб, 2019-2020 ўқув йилида фойдаланишга топширилди. 2019 йилда “Обод Маҳалла” дастури доирасида шаҳарнинг 7-микрорайон ҳудудида 630 ўринли янги мактаб биноси қуриш учун 9300.0 млн сўм маблағ ажратилган, М.Бурхонов МФЙ ҳудудидаги 7-16-мактабларни реконструкция қилиш учун ҳар бирига 5500.0 млн сўмдан, жами 11000.0 (ўн бир миллиард) сўм, Т.Жандий МФЙ ҳудудидаги 29-умумтаълим мактабига 1100.0 (Бир миллирд юз минг) сўм маблағлар ажратилди [6].

Таълим муассасаларини инфратузилмасини яхшилаш борасида, дастурлар доирасида 8 км пиёдалар йўлаклари, 600 та кўча чироқлари, 2 км ичимлик суви тармоқлари, 8 км электр узатиш тармоқлари, 2 км газ тармоқлари реконструкция ва мукамал таъмирланиб, 18 км йўллар асфальтлаштирилди. Ушбу мақсадларга маҳаллий бюджетнинг ортириб бажарилган қисми ҳисобидан 16,6 млрд. сўм маблағ йўналтирилди. Шунингдек, таълим муассасаларини замонавий мебель ва жиҳозлар билан таъминлаш бўйича маҳаллий бюджетдан маблағ 647 млн сум маблағ ажратилди. Мазкур маблағлар ҳисобидан 11 та таълим муассасаларига замонавий мебель жиҳозлари етказиб берилди [6].

Бугунги кунда ўқитувчиларнинг нуфузи ва мақомининг сезиларли даражада ошиши натижасида Бухоро шаҳрининг ўзида охириги икки йилда 54 га яқин эркак ўқитувчиларнинг умумтаълим мактабларига қайтишига эришилди. Умумтаълим мактабларини янги ўқув йилига тайёрлашда ота-оналардан пул йиғиш ҳолатларига тўлиқ барҳам берилди. Мактабларга 6 турда (оқ бўёқ, пол бўёғи, шпатлёвка, оҳак, ленолеум, ойна) ги қурилиш материаллари харид қилиш учун маҳаллий бюджет маблағлари ҳисобидан 159 млн.сўм ажратилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 26 майдаги ПҚ-3012-сонли қарорига асосан 2019 йилда 4 та умумтаълим муассасасида 366 млн. сўмга қозонлар алмаштирилди. Шунингдек, бугунги кунда Бухоро шаҳрида “Президент мактаби” қурилиш ишлари олиб борилмоқда ва шу қатори араб тилини чуқур ўқитишга ихтисослаштирилган давлат умумтаълим мактаби фаолиятини ташкил этиш бўйича ҳам чора –тадбирлар кўрилмоқда. Соҳада олиб борилаётган ўзгаришлар ва янгиликлар билан бирга муаммолар ҳам мавжуд бўлиб, жумладан шаҳардаги 4 та умумтаълим мактаблар таъмирталаб (23,31,34,36 мактаблари), 2 та умумтаълим мактабларида спорт заллари мавжуд эмас (36,39 мактаб), 2 та умумтаълим мактабнинг атрофи ўралмаган, (32,23 мактаб), 4 та умумтаълим мактабларнинг ҳожатхоналари таъмирталаб аҳволда (6,14,23,31 мактаблар), 42 та умумтаълим мактабларда ёнғин ҳақида автоматик равишда хабар берувчи мосламалар (сигнализация) ўрнатилмаган. Шу қатори умумий ўрта таълим соҳасидаги муаммоларни бунёдкорлик ишлари билан бирга, шу давр мобайнида йиғилиб қолган инсон омили оқибатида вужудга келаётган муаммоларга эътибор қаратиш лозим. Жумладан, баъзи шаҳарнинг “номдор” мактабларида айниқса бошланғич синфларда ўқувчилар сони 50 тагача бўлиши, тўғарақларнинг номига фаолият кўрсатиши, мактаблар ва ўқитувчилар орасида рақобатнинг сустиги ҳам албатта таълим сифатига таъсир этиб келмоқда. Бугунги кунда мактабдаги камчиликларни тузатиш, таълим сифатини назорат қилиш учун ота-оналар, кенг жамоатчилик иштироки зарурлиги ҳеч кимга сир эмас. Президент Шавкат Мирзиёев

таъкидлаганидек, “Моддий ва маънавий ҳаётни уйғун ривожлантиришда, мактаб бу асосий бўғин бўлиши лозимлиги, мактаб таълимини ривожлантириш биз учун буюк умуммиллий мақсадга, умумхалқ ҳаракатига айланиши зарур” [8;1].

Бугунги кунда таълим-тарбиянинг асосий пойдевори бўлган, узлуксиз таълимнинг бошланғич босқичи ҳисобланган Мактабгача таълим тизимининг замонавий ёндашув асосида ҳар тарафлама ривожланиши, болаларимиз камолотига жуда катта таъсир этади. Шу ўринда сўнгги йилларда бу соҳадаги ўзгаришлар, ислохотларнинг амалга оширилиши, алоҳида Мактабгача таълим вазирлигининг ташкил этилиши, бу тизимнинг ниҳоятда муҳимлигидан далолатдир, зероки болаларнинг соғлом ва билимли, етук салоҳиятли кадрлар бўлиб вояга етишида боғча тарбияси жуда муҳим ўрин тутади.

Маълумки, охириги 20 йил давомида республикада боғчалар сони 45%га камайган. 2018 йилда республика бўйича боғчага бораётган болалар, умумий болалар сонининг 30%-ни ташкил қилган. Зероки, мактабгача ёшдаги ўғил-қизларга сингдирилган билим ва кадриятлар, таълим-тарбия уларнинг келгуси ҳаётини белгилаб берадиган муҳим омил ҳисобланади.

Бугунги кунда Бухоро шаҳрида давлат ва нодавлат ҳамда ташкилотга қарашли жами 100 та Мактабгача таълим муассасалари мавжуд бўлиб, шундан давлат МТМлари 74 тани, нодавлат МТМлари 14 тани, давлат-хусусий шерикчилиги асосидаги МТМлар сони 8 тани, вилоят ИИБга қарашли “Юлдузча” номли мактабгача таълим муассасаси 1 тани ташкил этмоқда [6]. Уларнинг жами қуввати 15550 ўринга мослашган бўлиб, уларда 16963 нафар бола тарбияланмоқда. Худуд бўйича 3-7 ёшгача болалар сони 17861 нафарни ташкил этиб, қамраб олиш фоизи 95,0 % ни ташкил этади [6]. Шаҳар муассасалардаги гуруҳлар сони 640 та бўлиб, мактабгача таълим муассасаларида 6 ёшлилар 3948 нафарни, 7 ёшлилар 1171 нафарни ташкил этади [6].

Шаҳарда бугунги кунда 65-мтт, 13-мтт, 42-мтт, 45-мтт, 58-мтт, 71-мтт ва Бухоро педагогика коллежида мактабгача таълим ташкилотларига қисқа муддатли гуруҳларда 190 нафар болалар қамраб олинган.

Замонавий қиёфага эга бўлган мактабгача таълим муассасаларини қисқа муддатда янгидан ташкил этиш, болаларнинг ювиниши, овқатланиши, машғулот ўтказиши, ўйнаши, ухлаши учун барча шароитларни яратиш, энг асосийси болаларга таълим-тарбия бериш жараёнини яхшилаш мақсадида “Обод маҳалла” дастури доирасида шаҳарда тизимли ишлар амалга оширилмоқда.

2018-2020 йилда 8 та Давлат хусусий шерикчилик асосида мактабгача таълим ташкилоти фаолияти ўз иштини бошлади. Бундан ташқари, Бухоро шаҳар Мактабгача таълим бўлимига қарашли 6, 29, 30 ва 80-сон мактабгача таълим ташкилотлари Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 декабрдаги ПҚ-4067-сон қарори асосида 2019 йил “Инвестиция” Давлат дастурига кўра реконструкция қилиниб фойдаланишга топширилди. Шунини айтиш жоизки, баъзи бир МТМларининг бинолари таъмир талаб ва эскирганлиги туфайли, ушбу МТМ фаолияти тўхтатилди. Шундан, Бухоро шаҳар А.Фитрат номли МФЙ ҳудудидаги А.Тўқай кўчаси 82-уйда жойлашган (собиқ 30-сон мтт) 6-сон мактабгача таълим ташкилоти биноси Бухоро шаҳрининг тарихий қисмида жойлашган бўлиб, бино миллий услубда уй-жой сифатида 1949 йилда пишиқ ғиштдан ва чўбқори услубда бир қаватли қурилган эди. Сўнг мослаштирилган ҳолда мактабгача таълим ташкилоти сифатида 2018 йилгача фойдаланилиб келинган. 2019 йилнинг ўзида бу муассаса Республика бюджет маблағлари ҳисобидан 4 409.2 млн сўмга жами 200 ўринга мослаштирилиб замон талабига жавоб берадиган архитектура проекти асосида қурилиб фойдаланишга топширилди.

Бухоро шаҳар Ф.Хўжаев номли МФЙ ҳудудида жойлашган Мактабгача таълим бўлимига қарашли 29-сон мактабгача таълим ташкилоти фаолияти ҳам тўхтатилади. Бу бино 1976 йилда қурилган бўлиб, бинонинг конструктив ечимларида сейсмик тадбирлар қўлланилмаган. Бино 3 та блокдан иборат бўлиб мослаштирилган ҳолатда мактабгача таълим ташкилоти сифатида фойдаланилиб келинган. 2019 йилда Республика бюджет маблағлари ҳисобидан 2 717.5 млн сўмга 100 ўринга мослаштирилиб ҳозирги замон талабига жавоб берадиган архитектура проектига асосан қурилиш ишлари якунига етказилди.

Бухоро шаҳар Т.Жандий номли МФЙ ҳудудидаги, Намозгоҳ кўчаси 46-уйда жойлашган 80-сон мактабгача таълим ташкилоти 1960 йилда икки қаватли тарзда бунёд этилган бўлиб, бинонинг қурилишида сейсмик тадбирлар қўлланилмаган. Мазкур бинони мақсадли ёки лойиҳавий ечимларда кўрсатилган фаолият тури йўналишида фойдаланиш имконияти мавжуд бўлмаганлиги туфайли бино (снос) бузилиб дастур асосида Республика бюджет маблағлари ҳисобидан жами 3 822.7 сўмга ҳозирда замон талабларига жавоб берадиган архитектура лойиҳаси асосида 150 ўринга мослаштирилиб қурилиб 2019 йилда фойдаланишга топширилди.

Бугунги кунда мазкур мактабгача таълим ташкилотларида қаттиқ ва юмшоқ мебеллар ҳамда ошхона жиҳозлари билан таъминлаш ишлари тўлиқ амалга оширилиб иш фаолияти бошлаб юборилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 27 июндаги 3812-сонли “Обод маҳалла дастури тўғрисида”ги қарорига мувофиқ Бухоро вилоят ҳокимининг 2019 йил 15 майдаги 01/2387-сонли манбааларига асосан 2019 йилда Бухоро шаҳридаги 51, 52 ва 61-сонли мактабгача таълим ташкилоти реконструкция қилиниши ва кўшимча равишда Бухоро шаҳар Мактабгача таълим бўлимига қарашли 8, 9 ва 9А-сон мактабгача таълим ташкилотларини янгидан реконструкция қилиниши белгиланиб олинган эди. Шу аснода Бухоро шаҳар “Кўксарой” МФЙ

худудидаги Кўксарой кўчаси 8-уйда жойлашган 51-сон мактабгача таълим ташкилоти 325 ўринга мослаштирилиб мукамал реконструкция қилиниб фойдаланишга топширилди.

Бухоро шаҳри “Шарқ юлдузи” МФЙ худудидаги Шарқ-1 кўчаси 8-уйда жойлашган Бухоро шаҳар Мактабгача таълим бўлимига қарашли 52-сон мактабгача таълим ташкилоти 300 ўринга мослаштирилиб мукамал реконструкция қилиниб фойдаланишга топширилди.

Бухоро шаҳар “Кўксарой” МФЙ худудидаги Шарқ-1 кўчасида жойлашган Бухоро шаҳар Мактабгача таълим бўлимига қарашли 61-сон мактабгача таълим ташкилоти 350 ўринга мослаштирилиб реконструкция қилинди.

Бухоро шаҳар Мактабгача таълим бўлимига қарашли 8, 9 ва 9-сон мактабгача таълим ташкилотини филиалини реконструкция қилиш ишлари бошланиб, реконструкция ишлари 55 %га бажарилган. Таъмирдан чиққан мактабгача таълим муассасалари замонавий кўринишда, янги жиҳозлар билан таъминланиб, телефон линиялари ва интернет йўлга қўйилди. 2018 йилдан бошлаб ҳар бир мактабгача таълим муассасасига 10-15 нафар фермер сифатли озиқ-овқат маҳсулотларини арзон нархларда етказиб бериш учун бириктирилиши, болалар боғчаларига тайёр сифатли иссиқ овқат етказиб берадиган давлат корхонаси ташкил этилиб, “кетринг” хизматини йўлга қўйиш механизмлари ишлаб чиқилди. Буларнинг барчаси мактабгача таълим тизими фаолиятини тубдан ўзгартириб, болаларнинг мактабгача таълим муассасаларига қамровини кескин оширишга хизмат қилмоқда.

Амалга оширилаётган ишлар билан бирга бу соҳада ҳам муаммолар мавжуд, жумладан 2018 йил инвестиция дастури асосида Бухоро шаҳрида 385 ўринли янги мактабгача таълим ташкилотини қуриш учун 17 млрд. сўмлик маблағлар ажратилиши белгиланган бўлсада, молиялаштириш тўлиқ амалга (66%) оширилмаганлиги учун муассасани қуриш ишлари кечиктирилиб келмоқда, Давлат хусусий шерикчилик асосидаги 30 та нодавлат мактабгача таълим муассасаларини (қуввати 3 235) ташкил этиш учун битимлар имзоланган бўлсада, бугунги кунга қадар Молия вазирлиги томонидан 62,9 млрд. сўм кредит маблағлари молиялаштирилмаган.

Хулоса ўрнида қайд этиш жоизки, давлатимизда амалга оширилаётган ислохотлар мақсади инсон ва унинг манфаатлари, фаровонлигини таъминлаш ҳамда ёш авлодни ҳар томонлама камолга етказишга қаратилгандир. Истиқлолнинг дастлабки кунларидан бошлаб биз бутун иқтисодиётга ижтимоий йўналиш бахш этишни, уни инсонга, унинг талаб ва эҳтиёжларини қондиришга қаратишни ўзимизнинг асосий вазиғамиз қилиб белгиланганмиз. Бугунги кунда бу борадаги эришилган натижаларни сарҳисоб қилсак, жуда мураккаб, ўта қалтис муаммоларни ҳал этиш учун ниҳоятда улкан бунёдкорлик ишларининг амалга оширилганига гувоҳ бўламиз. Айниқса, таълим давлатимиз ижтимоий тараққиётга соҳасида устувор йўналишдир. Бу соҳадаги олиб борилаётган бунёдкорлик ишлари албатта замонавий шаҳарсозлик маданиятига таъсир қилсада, шу қатори таълим олаётган ва таълим бераётган фуқароларнинг ҳам онг ва шуурига ватанпарварлик, соғлом рақобат, илмий изланишларга ғайрат, янгилик ва ислохотларга муносабат билдирувчи шахсни шакллантиришимиз керак. Таълим - тарбия масканлари фаолиятини ривожлантириш, уларнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва бугунги кун талаблари асосида жиҳозлаш даражасини ошириш, ижтимоий инфратузилма объектларини жадал ривожлантириш амалга оширилаётган давлат сиёсатининг устувор йўналиши ҳисобланади.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати:

1. Зияева Д.Х. Ўзбекистон шаҳарларининг энг янги тарихи: ислохотлар ва модернизация жараёнлари. Т. 2016 й, 88-бет
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Умумий ўрта, ўрта махсус ва касб-ҳунар таълими тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида. Бухоронома. 2018 й 3 феврал (№ 10), 2-бет
3. <https://lex.uz>
4. Ҳунар таълими ривожининг янги истиқболлари. Бухоронома. 2019-й, 6- ноябрь, № 90 (22.243), 2-бет
5. Ўзбекистон шаҳарларининг энг янги тарихи: ислохотлар ва модернизация жараёнлари. Т. 2016, 91-бет.
6. Бухоро шаҳар ҳокимлиги аппарати ахборот хизмати маълумотлари
7. buxstat.
8. Мактаб таълимини ривожлантириш умумхалқ ҳаракатига айланиши зарур. Бухоронома. 2019-й, 28-август, № 69 (22.223), 1-бет.

УЎК 93/94

1925-1930-ЙИЛЛАРДА ХОРАЗМДА ДИНИЙ МЕРОСГА БЎЛГАН МУНОСАБАТ

Г.М. Ҳусаинбекова, доцент, т.ф.н., Хоразм вилояти ХТХҚТМОММ, Урганч

Аннотация. Ушбу мақолада 1925-1930-йилларда Хоразмдаги диний меросга бўлган муносабат таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: дин, мадраса, мерос, мактаб, маданият, санъат, вақф, диний ташкилот, совет ҳукумати, масжид.

Аннотация. В этой статье анализируется отношение к религиозному наследиям в Хорезме 1925-1930 годов.